

Секція : Юридичні науки

ВЕРЬОВКІН ВІКТОР ВАСИЛЬОВИЧ

професор кафедри гуманітарних дисциплін

Рівненського медичного коледжу

м. Рівне, Україна

ПОРУШЕННЯ ПРАВ І СВОБОД ЛЮДИНИ І ГРОМАДЯНИНА НА ЗАХІДНОУКРАЇНСЬКИХ ЗЕМЛЯХ У МІЖВОЄННИЙ ПЕРІОД

Права і свободи людини і громадянина завжди були у центрі уваги країн, які дотримуються демократичних принципів. Це питання актуальне і сьогодні, особливо у сучасній Україні. Так, наприклад, правам і свободам людини й громадянина присвячені статті 21-64 розділу II Конституції України. Розміщення цього розділу після розділу "Загальні засади" перед розділами про органи державної влади підкреслює його важливість і нове співвідношення людини й держави, що встановлюється статтею 3 Конституції України: людина визнається найвищою соціальною цінністю, а її права і свободи визначають зміст і спрямованість діяльності держави. Положення Конституції України про права і свободи людини й громадянина повністю узгоджуються з відповідними положеннями ратифікованих Україною міжнародних правових актів — Загальної Декларації прав людини (1948 р.), Міжнародного пакту про економічні, соціальні та культурні права (1966 р.), Міжнародного пакту про громадянські та політичні права (1966 р.), Факультативного протоколу до Міжнародного пакту про громадянські та політичні права (1966 р.), Європейської конвенції з прав людини (1950 р.). Повинні бути юридичні гарантії прав людини та громадянина. Юридичні гарантії є специфічним правовим засобом забезпечення, реалізації, охорони та захисту прав людини та громадянина ; першочергового значення вони набувають при практичній реалізації суб'єктивних прав громадянина. Тобто, юридичні

гарантії – це передбачені законом спеціальні (специфічні) засоби практичного забезпечення прав та свобод людини і громадянина.

Все це, звичайно, повинно бути у демократичній країні, але у міжвоєнний період на західноукраїнських землях, які були окуповані Польщею, ні про які права і свободи людини і громадянина не могло бути і мови. Хоч права людини – це природні можливості індивіда, що забезпечують його життя, людську гідність і свободу діяльності у всіх сферах суспільного життя, вони скрізь порушувались і навіть не забезпечувались Конституцією Польщі.

Питанню прав і свобод людини і громадянина на західноукраїнських землях у міжвоєнний період присвячені деякі розділи у працях українських істориків-права. Наприклад, цій проблемі приділяли увагу О.Кузьминець, В.Калиновський, П.Діхтяр [1, с. 238-241]; І.К.Омельченко, О.В.Сорокін, В.В.Череватий [2, с. 15]; В.С.Кульчицький, М.І.Настюк, Б.Й.Тищик [3, с. 212-215] та інші.

Після підписання мирного договору у Ризі (1921 р.) між Польщею, з одного боку, та РСФРР й УСРР – з другого, і визнання у березні 1923 р. Радою послів Антанти законності окупації Польщею Східної Галичини були зведені навіть сподівання на існування у будь-якій формі національно-державного утворення на західноукраїнських землях.

Порушення прав і свобод людини і громадянина відбувається з перших днів окупації. Це проявлялося в економіці. Польський уряд фактично перетворив край на свій сировинний придаток. Аграрно-колоніальний характер господарства «східних кресів» став офіційною політикою правлячих кіл Польщі. Якщо по всій країні частина населення, що жила промисловою працею, сягала 15 процентів, то у Західній Україні – лише 4, але й вони працювали на дрібних підприємствах. Наприклад, промисловість краю до 1939 р. складалася з фабрик і майстерень, які в основному переробляли сільськогосподарську сировину і місцеві

матеріали. Практично це було кустарне виробництво без міцної матеріально-технічної бази. Так, з 5077 підприємств 34,3 процента нараховувало по чотири робітники кожне, а 43,9 процента – від 5 до 15. У Львові 97 відсотків виробничих одиниць мали в середньому сім і менше робітників. Така структура свідчила про надзвичайно низький рівень індустріального розвитку. В 1939 р. у валовій продукції промисловості питома вага машинобудівної і металообробної галузей становила лише 2,7 процента, електротехнічної – 0,2, хімічної – 2,7, а харчової і мукомельної – 40 процентів.

Польський уряд фактично перетворив край на свій сировинний придаток. Аграрно-колоніальний характер господарства «східних кресів» став офіційною політикою правлячих кіл Польщі. Якщо по всій країні частина населення, що жила промисловою працею, сягала 15 процентів, то у Західній Україні – лише 4, але й вони працювали на дрібних підприємствах [4, с. 13-20].

Порушувалися права і свободи західноукраїнського населення і відносно трудової зайнятості. Так, у 1936 р. тільки у Львові кількість безробітних перевищила 30 тисяч чоловік, у Бориславі – 4500, Тернополі – близько 1500, на Станіславщині – майже 13 тисяч. Таке становище спостерігалось і в інших воєводствах Західної України. [5, с. 193].

Період польського панування на західноукраїнських землях характеризується посиленням еміграції. Якщо в 1900-1910 рр. виїхало 5,5 процента населення, то з 1919 по 1939 рр. з Львівського, Станіславського, Тернопільського і Волинського воєводств у Францію, Канаду, США подались шукати щастя понад 518 тисяч чоловік, або 7 процентів населення краю. При тому місцеві адміністративні органи всіляко обмежували еміграцію за океан поляків, максимально сприяючи відходу їх на сезонні роботи в Німеччину, Францію, Данію, Латвію та в інші європейські країни [6].

Польський уряд нищив культуру і самобутність українського народу. У 1932 р. було прийнято закон, який практично позбавляв «національні меншості» права на школи і культурні установи. Відсутній був пункт про їх право на духовний розвиток і в польській конституції 1935 р. Якщо в 1920 р. на західноукраїнських землях, окупованих Польщею, налічувалося 3652 українські школи, то в 1939-му – 137 ; замість 61 української гімназії функціонувало лише 3. У так званих українських школах, бо і тут викладання більшості предметів велось польською мовою, навчалося тільки 5 процентів дітей. Як наслідок такої політики у галузі культури – 70 процентів дорослих людей були неписьменними. Щодо проблеми учителів-українців то їх з 67 тисяч було лише 3,5 тис., і то їх переводили працювати з українських земель на етнічні польські [7].

Дискримінаційні заходи щодо української мови не обмежувалися школою, а переносилися на середні й вищі учбові заклади. На Західній Україні не було жодного вузу, де б студенти навчалися рідною мовою, а доступ до них дітям українців всіяко обмежувався. Так, серед 293 тисяч студентів середніх і вищих учбових закладів Польщі українців налічувалося лише 900 чоловік, тобто - 3 процента. [8, с. 13-20].

Про духовне гноблення свідчить і той факт, що на Західній Україні не було жодного стаціонарного театру. Періодична преса і література взагалі українською мовою не видавалася.

Таким чином, під час польської окупації західноукраїнських земель у міжвоєнний період Польщею, відбувалася дискримінація місцевого населення краю, порушувалися права не тільки політичні, але й права в економіці, освіті, культурі, змушувало українців емігрувати в інші країни у пошуках кращої долі, застосовувалися місцевою адміністративною владою репресій. Все це не могло не спричинити революційно-визвольної боротьби народних мас, які ніколи не визнавали влади іноземних загарбників.

Література :

1. Кузьминець О., Калиновський В., Діхтяр П. Історія держави і права України.- К.: Україна, 2000.- С. 238-241.
2. Омельченко І.К., Сорокін О.В., Череватий В.В. Історія держави і права зарубіжних країн. Навч. посібник для студентів вищих навчальних закладів освіти. К.: Ін-т держави і права ім. В.М.Корецького НАН України.- 2000.- С. 15.
3. Кульчицький В. С., Настюк М.І., Тищик Б.Й. Історія держави і права України: - Львів : Світ, 1996.- С. 212-215.
4. Літовченко В.П., Некрасов В.М. Корені єдності.- К.: Політвидав України, 1989.- С. 13-20.
5. Квасниця І.Ю., Глічов І.О., Федик І.І. Історико-природничі нариси з краєзнавства : Львівська область. Навчально-методичний посібник. Львів: Укрсервіс-ТОВ.- 1994.- С. 193.
6. Качараба С.П. Еміграція з Західної України (1919 – 1939) : монографія.- Львів, 2003.- 416 с.; його ж. Еміграція з Західної України 1919 1939 : Автореф. дис.... д-ра іст. наук.- Львів, 2003.- 31 с.
7. Новий час.- 1932.- 23 січ.; Цецик Я.П. Боротьба українського населення за збереження національної освіти на Волині у 1930-х роках [Електронний ресурс].- Режим доступу : <http://www.info-library.com.ua/books-text-10246.html>.
8. Літовченко В.П., Некрасов В.М. Корені єдності.- К.: Політвидав України, 1989.- С. 13-20.